

*Скрябін О. М., канд. юрид. наук, доц., адвокат,
Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ,
м. Дніпропетровськ, Україна*

МЕТОДИ ПСИХОЛОГІЧНОГО ВПЛИВУ В ДІЯЛЬНОСТІ АДВОКАТА : СПЕЦИФІКА ТА ДОПУСТИМІСТЬ ЗАСТОСУВАННЯ

Враховуючи змагальний характер кримінального судочинства особливої уваги потребує процесуальна діяльність учасників кримінального провадження, які постійно взаємодіють з іншими учасниками кримінального процесу. Природа кримінально-процесуальних відносин така, що всі учасники свідомо чи підсвідомо чинять психологічний вплив на інших учасників кримінального процесу, і в свою чергу відчують такий самий потужний вплив з боку опонента. Враховуючи умови цієї складності, ефективність взаємодії суб'єктів кримінально-процесуальних відносин залежить від успішного оволодіння ними не тільки психологічними знаннями про взаємодію учасників цього процесу, але і від формування навичок використання способів та заходів правомірного психологічного впливу на учасників спілкування при сумісній роботі.

Установлення істини у справі здійснюється на підставі доказів – фактичних даних, одержаних із джерел, вичерпний перелік яких подано в частині 2 ст. 84 КПК України. Одним із найбільш важливих і значущих джерел доказів є зізнання різних суб'єктів кримінально-процесуальної діяльності: підозрюваних, підсудних, потерпілих, свідків, що зазначається у ст.95 КПК. До того ж ці докази повинні бути отримані законним, правомірним шляхом відповідно до ст. 93 КПК України, яка забороняє одержувати показання шляхом насилля, погроз та інших незаконних заходів, а лише у порядку, передбаченому КПК. У ст.47 КПК регламентується участь захисника у кримінальному провадженні і закріплює за ним обов'язок з'ясування обставин, які спростовують підозру чи обвинувачення, пом'якшують чи виключають кримінальну відповідальність та необхідність участі захисника у

процесуальних діях за участю свого підзахисного(допит, обшук, огляд, слідчий експеримент). Ця норма є гарантом забезпечення прав та законних інтересів підозрюваного, обвинуваченого у кримінальному провадженні [1, с. 23, 37, 39, 40].

Слід наголосити, що на думку В. Г. Гончаренко та С. В. Гончаренко практиці офіційно встановлений критерій допустимості тактико-психологічних прийомів можна на принциповому рівні сформулювати так: «Дозволяється застосовувати будь-які психологічні впливи, за винятком насильства, погроз та інших незаконних заходів» [2, с. 109].

На думку О.Г.Яновської психологічний вплив, що використовується адвокатом, слідчим на етапі досудового розслідування та взагалі, певним чином відповідає ознакам тактичного прийому, хоч і має більш системний характер. Допустимість використання тактичного прийому залежить не лише від його відповідності закону, а й від наукової та практичної обґрунтованості [3, с. 258].

На думку Р. С. Белкіна доволі дієвим методом психологічного впливу на допитувану особу є рефлексивний аналіз процесу і результату допиту. Зазначений прийом може бути використаний як захисниками, так і слідчими. Захиснику він дозволяє: ототожнити себе з допитуваним, поринути в його інтелектуальні та емоційні процеси; випередити свого партнера, нав'язавши йому тему і аргументи для посилення боротьби мотивів; звільнитися від сформованих стереотипів і спостерігати слідчу ситуацію очима допитуваного [4, с. 127].

Якщо метод рефлексії застосовується слідчим під час допиту, очної ставки, перевірці показань на місці, то відповідно захисник у разі необхідності на думку О. О. Сиразутдиной має право нагадати питання, з приводу яких слід давати свідчення, і задавати допитуваному питання, що активізують вільний виклад їм відомостей [5, с. 122].

Зейкан Я. П. наголошує на тому, що запитання, в тому числі контрольні, захисник повинен ставити дуже обережно, щоб не зашкодити клієнту. Іноді краще утриматись від запитання, щоб пізніше, з'ясувавши всі обставини і належно

підготувавшись, повернутись до них з метою перевірки показань. Що ж стосується «слідчих хитрощів», то з приводу цього можна зазначити, що питання про форми і методи впливу на особу їх допустимості є гострим і дискусійним. В основі цих впливів – переконання або примус. Переконання, як правило, поєднується з елементами примусу та навіювання. В основі їх впливу лежать закономірності психічної діяльності людини, які виявлені та вивчені психологією [8].

Отже, аналізуючи та проводячи висновок нашого дослідження слід наголосити, що методи психологічного впливу – це комплекс прийомів, які застосовуються в процесі передачі, опрацювання та використання доказової інформації, викликаючи відповідну реакцію, що дозволяє діагностувати психічний стан особи, контролювати хід її думок, ставлення до певних фактів для зміни для змінити її поведінки в напрямі одержання правдивої і повної інформації. Хоча психологічні прийоми за своїми ознаками мають ознаки тактичного прийому, проте за своєю природою є більш системними, на відміну від тактичних прийомів. Методи психологічного впливу застосовуються на практиці як адвокатом так і слідчим, тому дуже важливо знати специфіку їх застосування як з боку сторони обвинувачення, так і зі сторони захисту. Особливо гостро це питання постає перед захисником, адже професійному адвокату необхідно не лише застосовувати прийоми психологічного впливу, але й вміти протистояти такому впливу під час проведення слідчих дій.

Література:

1. Україна. Закони. Кримінальний процесуальний кодекс України: чинне законодавство зі змінами і допов. станом на 1 липн.2015 р. : (офіц.. текст). – Київ : Паливода А.В., 2015. – 328 с. – (Кодекси України).

2. Гончаренко В. Г. Критерії допустимості психологічного впливу на досудовому слідстві / В. Г. Гончаренко, С. В. Гончаренко // Вісник Академії адвокатури України. – 2010. – № 3. – С. 107–116.

3. Яновська О. Г. Психологічний вплив як чинник ефективної діяльності прокурора та адвоката в змагальному кримінальному судочинстві / О. Г. Яновська // Часопис Київського університету права. – 2011. – №3 с. 257–260.

4. Белкин Р. С. Курс Криминалистики. Учебник. Москва : Закон и право, 2001. с. 550.

5. Сиразутдинова О.О. Процессуальные, тактические и психологические аспекты участия защитника в досудебном расследовании: дис. кан. юр. наук: 120009 – Екатеринбург, 2008. – 202 с.

6. Зейкан Я. П. Захист у кримінальній справі: Науково-практичний коментар (Вид. третє, стереотипне). – Київ : КНТ, 2007. – 600 с.